

ALFRED HITCHCOCK

13. 8. 1899 - 29. 4. 1980

„V *Psycho* nezáleží moc na námětu ani na postavách, důležité je, že seřazení kousků filmů, fotografie, zvuková stopa a všechno ryze technické dokázalo přimět diváka k jekotu. Myslím, že je to pro nás velmi uspokojivé, jestliže používáme filmové umění k vytváření davové emoce. V *Psycho* jsem to dokázal,“ řekl režisér filmu do magnetofonu Françoisovi Truffautovi.

Britský filmový scénárista a režisér Alfred Hitchcock se narodil 13. srpna 1899 v Londýně. Absolvoval střední školu a stal se bankovním úředníkem. Roku 1920 začíná svoji kariéru u filmu. Nejprve kreslí titulky pro londýnskou filiálku firmy Famous Players Lasky, později pracuje již jako asistent režie, tvůrce výpravy a scénárista. V roce 1922 je asistentem ve filmu *Manželství v nebezpečí* a *Princezna a virtuos*. Svůj první samostatný film *Bludiště lásky* v koprodukcii s Německem režíruje roku 1925. Stejně jako druhý film *Skalní orel* byl ještě němý. Tyto filmy nejsou pro Hitchcocka charakteristické. Teprve další, *Příšerný host* (1926), je vlastně filmem hitchcockovským. Hlavní hrdina snímku je pověstný londýnský vrah z konce minulého století. Obecenstvo se bojí, vykřikuje hrůzou při některých scénách a silně aplauduje režisérovi. Film *Její zpověď* (1929) byl původně koncipován jako němý a teprve v průběhu natáčení bylo rozhodnuto předělat ho na zvukový. Aby bylo možné promítat ho i v němých kinech, byly nakonec vytvořeny dvě výsledné verze, nemá i zvuková. Jednu z hlavních postav vedle Carla Brissona ztvárnila i herečka českého původu Anny Ondráková. Kriminální film *Proces Mary Baringové* (1930) překonává vtipem a smyslem pro napínavé efekty slabiny textově těžkopádného scénáře. *Muž, který věděl příliš mnoho* (1934) je název filmu, jehož remake pod stejným názvem natočil v roce 1955 režisér Hitchcock s Jamesem Stewartem a Doris Dayovou v hlavních rolích. *Třicet devět stupňů* (1935) pojmenoval režisér kriminální film, v němž uplatnil jeden ze svých nejoblíbenějších motivů: jedinec se náhodně zaplete do kriminální, případně špionážní aféry a je stíhán, protože všichni nebo aspoň jedna z konkurenčních band ho považují za někoho, kým není. Ve filmu *Sabotáž* (1936) cynický styl vyprávění a předpoklad, že

každý průměrný občan je schopen zločinu, přinesly Hitchcockovi nejednoznačnou odezvu. Spojením dvou žánrů komedie a kriminálního filmu vznikl špionážní film *Zmizelá žena* (1938). Film se natáčel ve třicet metrů dlouhém modelu vlaku. Kritika vyzdvihla precizní kresbu charakterů jednotlivých postav.

V předvečer druhé světové války přesídlil Hitchcock do USA a do Anglie se vracel jen výjimečně. Jeho první hollywoodský film *Mrtvá a živá* (1940) se vyznačuje dusnou atmosférou nejistoty a nečekaných zvrátů. Ačkoli snímek vznikl v Hollywoodu, většina rolí byla svěřena anglickým hercům. V thrilleru *Podezření* (1941) dostává poprvé hlavní roli Cary Grant. Zvláštnost filmu spočívá v poklidném, pomalu se odvíjejícím ději, který mu propůjčuje atmosféru divadelní hry. O mladém leteckém mechanikovi, který je neprávem podezírán ze sabotáže, vypráví thriller *Sabotér* (1942). V pozdějších letech režisér netajil své rozčarování z tohoto filmu. Kriminální film *Ani stín podezření* (1943) představuje podle názoru kritiků neobyčejně zdařilou společenskou studii amerického maloměsta a jeho neschopnost vyrovnat se s násilím. Snímek *Záchranný člun* (1944) je jediným Hitchcockovým celovečerním filmem s válečnou tematikou. Hollywoodskému vkusu vyhovoval příběh schizofrenika, do kterého se zamiluje psychoanalytička, *Rozdvojená duše* (1945). Pro jeho snové sekvence navrhoval dekorace surrealistický malíř Salvador Dali. Thriller z prostředí agentů *Pověstný muž* (1946) se stal hitem po celém světě a televizi přinesl miliónové zisky. Alfred Hitchcock používá v tomto filmu tzv. MacGuffin („zdanlivé nic“). Tímto dramaturgickým prostředkem propůjčuje banálnímu příběhu obrovské napětí. Používá ho v mnoha filmech.

Hitchcockův první barevný film *Provaz* (1948) popisuje vraždu a její odhalení. Režisér experimentoval s technikou natáčení. Film se totiž obešel bez stříhu a montáže, protože se točil v jediném souvislém nastavení. Je to i první režisérova produkce a spolupráce s hercem Jamesem Stewartem. Kriminální příběh *Hrůza na jevišti* (1950) se odehrává v Londýně. Překvapující a iritující na této krimi je to, že se počáteční retrospektiva posléze odhalí jako lež. Divák je záměrně oklamán. Tento prohřešek byl proti zásadám filmové gramatiky a znamenal nový krok ve vývoji kriminálního žánru.

Úspěšná psychokrimi *Cizinci ve vlaku* (1951) je typickým příkladem Hitchcockova „stylu stupňování napětí“: diváci vědí o celém případě více než hlavní postava, a mohou proto předvídat další vývoj událostí. *Zpovídám se* (1953) je film, jenž nastoluje otázku, jak dalece je vinen kněz, který neudá zločince. Prolomení

společenského tabu vyvolalo v puritánských Spojených státech vlnu protestů. Děj kriminálního filmu *Vražda na objednávku* (1954) si zachovává charakter divadelní hry: odehrává se převážně v bytě. Ve svých pokusech vtáhnout diváka do děje pokračuje Alfred Hitchcock v thrilleru *Okno do dvora* (1954). Kromě jedné scény jsou všechny záběry pořízeny z úhlu pohledu jedné postavy, kterou je fotoreportér Jeffries. Rolí ve filmu *Chyťte zloděje* (1955) se vrátil na filmová plátna herec Cary Grant. Postaral se o senzaci. V závratné výšce honí zloděje bez záchranné sítě a dvojníka. Rolí přitažlivé Frances si zahrála Grace Kellyová. Při natáčení objevil krásnou ženu monacký kníže Rainier III. a o rok později se s ní oženil.

V roce 1956 byl Alfred Hitchcock na vrcholu své tvůrčí kariéry. Znovu natočil film *Muž, který věděl příliš mnoho*. Podařilo se mu vystupňovat napětí s ještě větší dokonalostí než v roce 1934. Píseň *Que sera sera*, jež ve filmu zazní, se brzy stala na celém světě evergreenem. Drama podle skutečné události *Nesprávný muž* (1956) bylo po filmové stránce působivé, ale komerčně neúspěšné. Režisér šel tak daleko, že některé skutečné účastníky případu nechal hrát sebe samé, což podpořilo dokumentární charakter jeho filmu. O trampotách s ukrytím mrtvoly je černá komedie *Potíže s Harrym* (1956). Ve snímku debutovala Shirley MacLaineová a vysloužila si dokonce pochvalu i od samotného režiséra. Psychologické drama *Závrat'* (1958) se stalo slavným až o třicet let později, kdy bylo uvedeno v obnovené premiéře. Hitchcock skvěle zobrazil duševní drama policisty Ferguson, který kvůli strachu z výšek musel odejít ze služby. Z prostředí agentů byl úspěšný film *Na sever severozápadní dráhou* (1959). Režisér rafinovaně udržuje diváky v nejistotě, aby mohl znovu rozehrát své oblíbené téma ztráty identity. Jednotlivé scény filmu patří k nejslavnějším akčním scénám v kinematografii.

Nejdiskutovanějším filmem roku 1960 se stává thriller *Psycho*. Děj je situován do osamělého motelu. Majitelem je tajemný Norman Bates. Sem uprchne mladá sekretářka Marion, která zpronevěřila peníze, aby mohla žít se svým milencem Samem. V motelu však nachází smrt. Zabit je také detektiv pověřený pátráním. Třetí vraždě stačí Sam zabránit dříve, než vyjde najevo Batesovo tajemství. Po smrti matky, která byla dominantní postavou rodiny, zešílel, převzal její osobnost a nyní zabíjí všechny ženy, které ho sexuálně přitahují. Tento snímek představuje začátek nové éry pro fanoušky thrillerů. Hitchcock jej natáčel s televizním štábem a při velmi skromném rozpočtu. Oslovuje mladší, přístupnější publikum. Pocity úzkosti a strachu, které má divák prožít,

jsou vyvolány bez použití jakýchkoli odpudivých efektů, jen pouhou režií a dokonalým stříhem. A tak jedinou výjimku tvoří scéna ve sprše, v níž je vidět vražedná zbraň dotýkající se kůže oběti. Do role majitele motelu Normana Batese byl obsazen skvělý americký herec Anthony Perkins.

Po velké reklamní kampani přichází do kin thriller ***Ptáci*** (1963). Hitchcock vycházel z literární předlohy Daphne du Maurierové a usiloval o vytvoření maximálního napětí. Skličující atmosféra je navozena neotřelou, později často kopírovanou akustikou, elektronickými šumy a křikem ptačích hejn. Věrohodnost scén, v nichž nebezpeční zdivočelí ptáci napadají lidi, zajistilo 350 trikových záběrů. Návratem k autorovým poválečným psychologickým dílům je ***Marnie*** (1964). Nemá takový ohlas jako šokující snímky z raných 60. let a sám Hitchcock není s výsledkem příliš spokojen. Na špionážní téma je v pořadí padesátý film ***Roztržená opona*** (1966). Postavu mladého amerického fyzika hraje Paul Newman. Děj je situován do východního Berlína, ale většina dramatických scén nebyla natočena v Německu, ale v amerických exteriérech.

Napínavý film ***Zběsilost*** (1972) natáčí Hitchcock po dvaceti dvou letech zase v rodném Londýně. Navazuje na svá předchozí vynikající díla. Podstatou příběhu je otázka, kdy a za jakých okolností se justiční oběti podaří dokázat nevinu a označit skutečného vraha. Dojde k tomu po 116 napínavých minutách, jež jsou prošpikovány černým humorem a morbidními detaily.

Poslední film ***Rodinné spiknutí*** (1976) se pohybuje mezi hořkou vážností a skvělou legrací. Objevuje se v něm krátce i Hitchcock, který si nenechal ujít příležitost vystoupit ve svých filmech.

Alfred Hitchcock byl mistrným filmovým psychologem a nikdy se nevyhýbal realitě. Ať byl příběh, jakkoli propletený a ve svých závěrech třeba neuvěřitelný, reálný základ byl pro něho zákonem. Chtěl, aby diváci poznali, že vypráví příběh, jenž se mohl nebo může stát. Až na malé přestávky natočil za svůj dlouhý život v podstatě každý rok jeden film. Jeho dílo se stává součástí filmových přehlídek všude na světě.